FiCom ry | Asko Metsola
31.1.2019

Lausunto valtioneuvoston jatkokirjelmään komission ehdotuksesta direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on pyytänyt FiComilta lausuntoa valtioneuvoston jatkokirjelmään eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla. FiCom kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja esittää kunnioittavasti seuraavaa:

FiComin keskeiset viestit

- Tekijänoikeudella suojatun aineiston vapaa käyttö muulloin kuin tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvassa tiedonlouhinnassa tulee mahdollistaa myös käytännössä.
- Lehtikustantajia koskevan tekijänoikeussääntelyn lisääminen ei ole oikea tapa sopeuttaa sääntelyä digitaalisen ajan muuttuvaan ympäristöön.
- Tekijänoikeuden loukkauksesta aiheutuvan vastuun siirtäminen luvattoman sisällön lisänneeltä käyttäjältä alustalle sekä palveluntarjoajille asetetut velvoitteet etukäteisestä lisensioinnista ja suodattamisesta ovat kestämättömiä käytännön soveltamisen sekä EU:n sääntelyn yhtenäisyyden kannalta.
- Ehdotettu Suomen kanta on erittäin kannatettava.

Tekijänoikeuden poikkeukset ja rajoitukset

Tekijänoikeusdirektiiviin ehdotettu artikla 3 sallii tekijänoikeudella suojatun aineiston käytön tieteellistä tarkoitusta varten tapahtuvassa tiedonlouhinnassa. Neuvotteluiden kuluessa sekä neuvosto että parlamentti ovat ehdottaneet uutta artiklaa, joka sallisi tekijänoikeudella suojatun aineiston vapaan käytön tiedonlouhinnassa myös muulloin kuin tieteellisessä tarkoituksessa (art. 3a). Uutta artiklaa on kuitenkin samalla ehdotettu muutettavaksi siten, että oikeudenhaltija voisi yksipuolisella tahdonilmaisulla rajoittaa tällaista toimintaa. Toteutuessaan tämä tekisi aineiston hyödyntämisen tiedonlouhintaa varten käytännössä mahdottomaksi, joten artiklaan 3 a ehdotetun tekijän yksinoikeuden rajoituksen tulee olla pakottava.

Tiedonlouhinnasta saatava data-aineisto on omiaan edistämään teosten löydettävyyttä ja tätä kautta niiden käyttöä. Mikäli omaksutaan ehdotettu, käytännössä ainoastaan tieteellistä tarkoitusta varten tapahtuvaan tiedonlouhintaan rajoitettu soveltamisala, on vaarana, että datanlouhinta EU:ssa vähenee. Eurooppalaiset yritykset siirtäisivät todennäköisesti data-analytiikkatoiminnot muualle, mutta louhinta voisi edelleen kohdistua myös eurooppalaisiin teoksiin.

Lehtikustantajien lähioikeus

Lehtijulkaisujen kustantajille 11 artiklalla luotava itsenäinen oikeussuoja on ongelmallinen erityisesti määrittelemättömän suoja-alansa vuoksi. Ainoastaan lehtikustantajiin rajoittuva lähioikeussuoja kattaisi laajan soveltamisalansa vuoksi ”journalistiset julkaisut” riippumatta niiden julkaisumediasta tai tarkoituksesta. Suoja-aika on eri ehdotuksissa vaihdellut neuvoston ehdottamasta yhdestä vuodesta komission 20 vuoteen, eikä ole lainkaan selvää, mikä lopulta olisi lehtikustantajan suojan kohteena. Parlamentin näkemyksen mukaan suojan ulkopuolelle jäisivät vain yksittäiset sanat sekä hyperlinkit, kun taas neuvosto ei harmonisoisi suojan kohdetta lainkaan, mikä johtaisi kirjavaan käytäntöön eri jäsenvaltioissa.

Artikla 13 siirtäisi vastuun tekijänoikeusloukkauksesta yksittäiseltä käyttäjältä palveluntarjoajalle. Tällöin se, ettei lehtikustantajien lähioikeuteen voisi vedota yksityistä ja ei-kaupallista käyttöä koskien, menettää merkityksensä – vastuu kaikesta sisällöstä olisi kuitenkin kaupallisella palveluntarjoajalla. Artiklan 11 tuomien lisämaksujen myötä palveluntarjoajat saattavat suodattaa uutislinkit myös varmuuden vuoksi, mikä vähentää merkittävästi kansalaisten mahdollisuutta käydä julkista keskustelua uutisaiheista. Lisäksi lisenssimaksuja perivien luotettavien toimijoiden uutiset voivat hukkua maksuttomina leviävien valeuutisten tulvaan. Valeuutisten tehtailijoiden päämäärä ei ole lisätulojen hankkiminen, vaan viestin levittäminen mahdollisimman tehokkaasti ja laajasti.

FiCom ei ole vakuuttunut siitä, että 11 artiklassa ehdotettu lehtikustantajien lähioikeus on oikea tapa edistää laadukkaan ja moniarvoisen median digitalisoitumista. FiComin käsityksen mukaan kustantajilla on jo oikeuksien siirtojen perusteella mahdollisuus neuvotella tekijänoikeudella suojattujen sisältöjen käytöstä kolmansien osapuolien, kuten uutisaggregointipalvelujen, kanssa.

Alustojen vastuu sisällöstä

Ehdotetun 13 artiklan mukaan ”online-sisällönjakopalvelu” suorittaa tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluvan teon, kun se tarjoaa yleisölle pääsyn käyttäjän palveluun tallentamaan tekijänoikeudella suojattuun aineistoon. ”Online-sisällönjakopalvelu” on määritelty tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajaksi, jonka pääasiallinen tai yksi pääasiallisista tarkoituksista on säilyttää ja tarjota käyttäjilleen mahdollisuus jakaa suuria/merkittäviä määriä teoksia tai muita suojan kohteita, jotka palvelu ”järjestelee ja edistää kaupallisessa tarkoituksessa”. Ehdotettu ”online-sisällönjakopalvelun” määritelmä on epämääräinen ja soveltamisalaltaan erittäin laaja. Ehdotettu ratkaisu tarkoittaisi, että palveluntarjoaja syyllistyisi tekijänoikeuden loukkaukseen pelkästään tarjoamalla pääsyn alustalleen.

Palveluntarjoajat ovat neuvoston ja parlamentin perusratkaisun mukaan käytännössä velvollisia hankkimaan oikeudenhaltijoilta luvat käyttäjien palveluihin tallentamiin sisältöihin ennen kuin ne julkaistaan. Palveluntarjoajien on kuitenkin mahdotonta ennustaa, mitä sisältöjä käyttäjät aikovat palveluihin tallentaa, eikä ole olemassa sellaista lisensiointimekanismia, jolla ne edes voisivat hankkia tarvittavan laajuisen käyttöluvan. Lisenssisopimusten tulisi niin neuvoston kuin parlamentinkin mukaan kattaa käyttäjien toimet, ellei kyse ole kaupallisesta toimijasta, mutta tätä epäselvää muotoilua tai sen tarkoitusta ei ole avattu missään. Palveluntarjoaja ei läheskään aina pysty selvittämään, missä tarkoituksessa käyttäjä toimii. Tulkinnallisesti epäselvä säännös voi johtaa erittäin kirjavaan käytäntöön jäsenvaltioissa ja merkittävään

sekaannukseen lisensiointimarkkinoilla. Palveluiden olisi käytännössä mahdotonta järjestää toimintansa lainmukaiseksi.

Ehdotettu perusratkaisu ei muodosta toimivaa kokonaisuutta voimassa olevan EU:n tekijänoikeussääntelyn eikä välittäjän vastuun sääntelyn ja näihin liittyvän Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Palveluntarjoaja ei voisi enää vedota sähköisen kaupankäynnin direktiivin 14 artiklaan, vaan se olisi täysimääräisesti vastuussa tekijänoikeuden loukkauksesta riippumatta siitä, oliko se tietoinen tekijänoikeutta loukkaavasta sisällöstä vai ei. Velvollisuus etukäteen estää tekijänoikeutta loukkaavan sisällön ilmestyminen palveluun on selvästi sähkökauppadirektiivin 15 artiklassa kiellettyä suodatusvelvollisuuden asettamista, johon ei kuitenkaan säädetä tekijänoikeusdirektiivissä poikkeusta. Tuoreimmat vastuunrajoitustoimenpiteet lisäävät palveluntarjoajien vastuuta entisestään, koska palveluntarjoaja ei voisi niiden avulla kuitenkaan vapautua siviilioikeudellisista seuraamuksista, kuten vaatimuksista perusteettoman edun palautukseen.

Selkeään sääntelyyn ja sen tulkinnassa muotoutuneeseen oikeuskäytäntöön sähkökauppadirektiivissä tarkoitettujen välittäjien ja hosting-palveluntarjoajien vastuusta ei tule tehdä hätiköityjä muutoksia epämääräisesti muotoilluilla säännöksillä. Nykyinenkään sisällöntunnistusteknologia ei pysty määrittelemään teoskynnyksen ylittymistä, oikeuksien mahdollista siirtymistä oikeudenhaltijalta muulle taholle tai tunnistamaan tekijänoikeuden kontekstisidonnaisia elementtejä, jotka ovat keskeisiä tekijänoikeuden poikkeusten tai rajoitusten soveltamisessa. Alustapalveluilla ei myöskään ole keinoja verifioida automaattisesti ja luotettavalla tavalla niille esitettyjä oikeudenhaltija- tai teostietoja eikä siten torjua mahdollisia väärinkäytöksiä. EU:n tuomioistuin on katsonut tapauksissa *Scarlet v. SABAM* ja *SABAM v. Netlog*, että EU:n perusoikeuskirjan 8 ja 11 artiklat kieltävät yleiset monitorointivelvoitteet, mihin perusratkaisussa ehdotettu 13 artikla käytännössä johtaisi. Suodatusvelvollisuus on siis hyvin ongelmallinen myös EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen yksityiselämän ja henkilötietojen sekä sananvapauden suojan kannalta.

Lopuksi

FiCom kannattaa jatkokirjelmässä ehdotettua Suomen kantaa. EU:n tekijänoikeussääntelyssä pitää pyrkiä yleiseen, toimivia markkinarakenteita luovaan sääntelyyn, jossa otetaan tasapainoisesti huomioon eri osapuolten intressit. Sääntelyä ei tule laatia tietyn tekniikan tai toimintatavan erityistarpeisiin, koska liian yksityiskohtainen sääntely muodostuu ongelmaksi tekniikan ja liiketoimintamallien kehittyessä.

On tärkeää huolehtia siitä, että rajoitussäännökset mahdollistavat uusien toimintatapojen, kuten datan louhinnan, kehittämisen myös liiketoiminnan tarpeisiin. Erityisen tärkeää on pitää kiinni sähköisen kaupankäynnin direktiivissä vahvistetusta tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajien vastuuvapaudesta, joka on ollut eurooppalaisen ICT-alan kehityksen oikeudellinen perusta. Jos tämä perusta rapautuu, eurooppalaisen ICT-alan kyky vastata kansainväliseen kilpailuun heikentyy olennaisesti.